

Савченко О. В.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Петренко В. В.

*магістрантка спеціальності 053 «Психологія»
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Тімакова А. В.

*старший викладач кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

**«МЕТОДИКА ДОВІРИ / НЕДОВІРИ ОСОБИСТОСТІ ДО СВІТУ,
ДО ІНШИХ ЛЮДЕЙ, ДО СЕБЕ» (А. КУПРЕЙЧЕНКО):
УКРАЇНОМОВНА АДАПТАЦІЯ, ВАЛІДИЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ**

**«METHODOLOGY OF PERSONAL TRUST / MISTRUST IN THE WORLD,
IN OTHER PEOPLE, IN ONESELF» (A. KUPREYCHENKO): UKRAINIAN LANGUAGE
ADAPTATION, VALIDATION AND STANDARDIZATION**

Автори статті розглядають довіру як інтегративний соціально-психологічний феномен, що поєднує позитивну оцінку об'єкта, позитивні переживання та позитивні очікування від взаємодії з ним (від самого процесу взаємодії та отриманих результатів). Довіра активізує готовність суб'єкта до взаємодії з об'єктом чи іншим суб'єктом, пришвидшує процес прийняття рішення, дозволяє долати невизначеність ситуації. Три види довіри, а саме довіра до себе, довіра до інших людей та довіра до світу, розглядають у роботі як різні форми прояву базової довіри, що формується ще у перші роки життя людини. У роботі наведені дані щодо адаптації україномовного варіанту «Методики довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко). Україномовний варіант складається з 12 тверджень, які поєднані у три шкали: «Довіра до світу» (3 твердження), «Довіра до інших людей» (3 твердження), «Довіра до себе» (6 тверджень). У дослідженні встановлено, що всі твердження мають високий рівень дискримінативності, всі показники демонструють відносно задовільну надійність-узгодженість тверджень у складі певної шкали. Валідизація шкал здійснювалась за допомогою показників конвергентної валідності. Були застосовані такі опитувальники: «Методика діагностики міжособистісних відносин» (Т. Лірі) (показники скептицизму, залежності, конформізму); опитувальник «Шістнадцять особистісних факторів» (16 PF, Р. Кеттелл) (фактор Q1 «Консерватизм – радикалізм»). Встановлені кореляції дозволили уточнити зміст шкал, внести корективи у інтерпретацію основних показників. На вибірці 160 осіб юнацького віку була проведена стандартизація методики, сформовані тестові норми за кожним показником. Дана методика може використовуватись в прикладних соціально-психологічних дослідженнях та в наукових дослідженнях, що проводяться в межах когнітивної парадигми.

Ключові слова: довіра, недовіра, довіра до світу, довіра до інших людей, довіра до себе, психологічний тренінг, тренінгова група, принцип довіри.

The authors of the article consider trust as an integrative socio-psychological phenomenon that combines a positive assessment of the object, positive experiences and positive expectations from interaction with it (from the process of interaction and the obtained results). Trust activates the personal readiness of the subject to interact with the object or another subject, speeds up the decision-making process, and allows overcoming the situations of uncertainty. Three types of trust, namely trust in the world, trust in other people and trust in oneself, are considered in the study as different forms of manifestation of basic trust, which is formed in the first years of a person's life. The paper presents data on the adaptation of the Ukrainian-language version of "Methods of personal trust / mistrust in the world, in other people, in oneself" (A. Kupreychenko). The Ukrainian version consists of 12 statements, which are combined into three scales: "Trust in the world" (3 statements), "Trust in other people" (3 statements), "Trust in oneself" (6 statements). The study found that all statements have a high level of differentiability, all indicators demonstrate a relatively satisfactory level of reliability-consistency indicators. The scales were validated using convergent validity indicators. For validation authors used the following questionnaires: "Methodology for the diagnosis of interpersonal relations" (T. Leary) (level of skeptical, dependent, conformal); "The Sixteen Personality factors Questionnaire" (16 PF, R.B. Kettell) (factor Q1 "Openness to change / Traditional"). The established correlations made it possible to clarify the content of the scales, to make corrections in the interpretation of the main indicators. Standardization of the methodology was carried out on a sample of 160 youths, test norms were formed for each indicator. This methodology can be used in applied social-psychological research and in scientific research conducted within the cognitive paradigm.

Key words: trust, mistrust, trust in the world, trust in other people, trust in oneself, psychological training, training group, principle of trust.

Постановка проблеми. Дослідження феномену довіри є актуальним, особливо у складні часи, коли обставини (пандемія, війна на території України, стан блек-ауту) вимагають від людей швидкої адаптації до мінливих умов життя, прийняття оперативних рішень в невизначених ситуаціях та ін. Довіра є одним із чинників, які сприяють перебігу міжособистісної взаємодії, швидкому аналізу суперечливої інформації, нормалізації емоційного стану в умовах нестачі часу та психологічних ресурсів. Довіра – «це той додатковий внутрішній стимул, що посилює поведінкову інтенцію, дозволяє долати невизначеність, спричинену браком інформації, або обирати альтернативу у ситуації множинного вибору» [5, с. 306]. Сьогодні в умовах реальних військових дій та постійної інформаційної війни в медіапросторі важливо досліджувати довіру та чинники, які її обумовлюють. Однак, відразу постає питання: які методи діагностики можна використовувати? І ми стикаємось з тим, що в українській психології відсутні надійні та валідні методики діагностики різних форм довіри, які б були стандартизовані на українських вибірках. Відсутні і просто адаптовані українськомовні методики вивчення цього соціально-психологічного феномена в різних його проявах.

Мета статті – розробка україномовної версії «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко), проведення заходів перевірки надійності та дискримінативності тверджень, валідації та стандартизації шкал на вибірці осіб юнацького віку.

Виклад основного матеріалу. Довіру дослідники найчастіше розглядають як соціально-психологічний феномен, який відображається у позитивному ставленні та оптимістичних очікуваннях щодо результатів взаємодії з певним об'єктом чи суб'єктом [1, 2, 3, 5, 6]. Так, наприклад, Д. Лисенко розглядає довіру як «соціально-психологічне відношення, яке полягає в особливому ставленні суб'єкта до об'єкта довіри, що виникає в результаті безпосередньої або опосередкованої взаємодії та відображає внутрішню позицію суб'єкта, зумовлену прогнозованою оцінкою результатів цієї взаємодії» [3, с. 126]. Оцінна природа довіри підкреслюється у визначенні «довіри» як феномена, який проявляється у «позитивному ставленні особистості до певного суб'єкта або об'єкта, який сприймається як надійний, що дозволяє формувати позитивні прогнози та очікування від взаємодії» [4].

Розгляд довіри як інтегративного соціально-психологічного явища був здійснений українськими дослідниками, які відокремили 4 аспекти, а саме: 1) позитивні очікування від взаємодії, 2) переживання безпеки та комфорту в процесі взаємодії, 3) сформована готовність до взаємодії; 4) очікування майбутніх переваг від контакту [10]. Важливо відзначити, що у даному підході розведені очікування від самого процесу взаємодії та від отриманих результатів. Інтегративним можемо вважати і підхід самої А. Купрейченко, авторки методики, яку ми обрали для перекладу на українську мову та адаптацію.

А. Купрейченко розглядає довіру як психологічне ставлення, яке передбачає зацікавленість та повагу до об'єкта або партнера; усвідомлення, що деякі потреби можуть бути задоволені в результаті взаємодії з ними; емоції від передчуття їх задоволення; безумовну спрямованість виявляти по відношенню до партнера добру волю, а також виконувати певні дії, які сприяють успішній взаємодії [5]. Підкреслимо 4 аспекти, які визначає авторка, а саме: 1) позитивне ставлення (позитивні оцінки об'єкта); 2) позитивні емоції; 3) відповідність об'єкта потребам суб'єкта, 4) позитивні очікування результатів взаємодії.

Науковці виділяють три основні види довіри: довіру до себе, довіру до світу та довіру до інших людей [4, 6]. Основою виокремлення цих трьох видів довіри є базова довіра, яку описав Е. Еріксон [8]. Вчений вважає, що довіра до світу є базовою установкою особистості, яка сформувалась в результаті взаємодії дитини з матір'ю. Рівень її розвитку залежить від якості отриманої турботи від матері. Якщо потреби дитини швидко задовольняються, в неї формується базова довіра до світу. Почуття довіри до світу, що виникає на першому році життя дитини, є фундаментальним психологічним утворенням, яке істотно впливає на психічне здоров'я індивіда [7]. Отже, ми розглядаємо три основні види довіри:

Довіра до світу – вид довіри, що проявляється у переживаннях безпеки та комфорту у взаємодії суб'єкта з об'єктами зовнішнього світу внаслідок ставлення до світу як до безпечного та незагрозливого, такого, що забезпечує досягнення поставлених цілей, задоволення значущих потреб.

Довіра до інших – вид довіри, що проявляється у переживаннях безпеки та спокою внаслідок ставлення до інших осіб як надійних та відповідальних, що забезпечує підтримку та збереження стійких позитивних відносин з іншими, конструктивну взаємодію з ними у спільній діяльності.

Довіра до себе – вид довіри, що проявляється у переживаннях поваги до себе та самоцінності внаслідок ставлення до себе як до надійного та достовірного джерела інформації, що забезпечує швидку орієнтацію у невизначених ситуаціях.

Авторський варіант «Методики довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко) складається з 15 тверджень, які поєднані у три шкали: 1) довіра до світу (4 твердження); 2) довіра до інших людей (5 тверджень), 3) довіра до себе (6 тверджень). В методиці використовується шкала оцінки Лайкерта у варіанті: 1) не вірно, 2) скоріше не вірно, 3) складно визначити, 4) скоріше вірно, 5) вірно.

Нами була обрана саме ця методика для адаптації з декількох причин. По-перше, відсутній англійський аналог, отже методика є унікальною. По-друге, методика може бути корисною для досліджень в когнітивній психології, оскільки відповідає певним положенням когнітивно-експериментальної концепції С. Епштейна, що визначає базові настанови стосовно світу. Ці настанови можна розглядати як основу формування довіри / недовіри, оскільки вони

стосуються безпечності та передбачуваності світу, надійності інших та власної компетентності [9]. По-третє, діагностика саме цих видів довіри, особливо довіри до інших та до себе, може мати практичну значущість та активно застосовуватись при впровадженні соціально-психологічних технологій психологічної допомоги (психологічних тренінгів). Так, наприклад, принцип довіри є одним з ключових при проведенні психологічних тренінгів незалежно від концептуальних основ розробників та виконавців. Принцип довіри передбачає здатність учасників до відвертості, щирості, відкритості. Дотримання цього принципу є вирішальною умовою створення атмосфери психологічного комфорту, сміливості і творчості в опанування нового досвіду.

Нездатність особистості до встановлення довірчих відносин з тренером або іншими учасниками тренінгової групи стає перепорою для результативної групової взаємодії і, відповідно, суттєвих, корисних змін у психіці та поведінці. Брак же довіри до себе у вигляді надмірно нестійкої самооцінки або зниженої здатності витримувати фрустрацію, зокрема на стадії орієнтації та залежності, може виступати протипоказом для участі у психологічних тренінгах. Таким чином, при комплектуванні тренінгових груп з метою прийняття обґрунтованого рішення щодо включення певних осіб до складу тренінгової групи, тренер має обов'язково діагностувати наявний рівень довіри особи до себе та до інших людей.

Адаптація методики проводилась в два етапи. На першому етапі (вересень 2022 р.) проводилась перевірка внутрішньої структури україномовного перекладу методики, надійності-узгодженості тверджень у шкалах, дискримінативності тверджень. У дослідженні на цьому етапі були задіяні 51 особа юнацького віку. На другому етапі (грудень 2022 р.) здійснювалась стандартизація шкал (формування тестових норм). На цьому етапі були задіяні 160 досліджуваних, юнацького віку. Загальна кількість досліджуваних – 211 осіб.

Отже, на першому етапі був здійснений переклад методики та здійснені заходи перевірки дискримінативності, надійності, валідності. Спершу ми визначили рівень дискримінативності кожного твердження опитувальника. Дискримінативність у нашому дослідженні вимірювалась за допомогою показника δ (дельта) Фергюсона. Цей показник має максимальне значення $\delta=1$ (при рівномірному розподілі) і мінімальне $\delta=0$ (коли всі випробовувані отримали однакові оцінки). За результатами перевірки жодне твердження не було виключено з методики. Всі твердження продемонстрували високий рівень дискримінативності. Середній показник за всіма твердженнями дорівнював 0,84, що свідчить про високу здатність тверджень розподіляти відповіді досліджуваних за різними категоріями.

Для перевірки внутрішньої структури методики нами було використано експлораторний факторний аналіз даних (метод головних компонентів з проведенням обертання матриці Varimax normalized (пакет SPSS Statistics 26)). За результатами факторного ана-

лізу були визначені 5 незалежних факторів, що пояснюють 65% загальної дисперсії. Оскільки нашою метою було зберегти авторську структуру методики (три шкали), то ми аналізували лише склад трьох основних факторів, факторні навантаження за якими наведені в таблиці 1.

Разом три фактори пояснювали 50,1% сумарної дисперсії, що можна було б вважати відносно непоганим результатом, однак таким, що потребував подальшої роботи над структурою методики. За змістом лише перший фактор відповідав авторській моделі, до його складу увійшли лише ті твердження, які належать шкалі «Довіра до себе» (оригінальної методики). Ми прийняли рішення видалити ті твердження, які погіршують показник сумарної дисперсії (3, 8, 11). Твердження 8 та 11 були виключені, оскільки вони не мали значущого факторного навантаження за жодним з факторів, а твердження 3 мало приблизно однакові за вагою факторні навантаження за двома факторами. Як результат, ми отримали факторну структуру, яка пояснює 54,3% сумарної дисперсії. Факторні навантаження за трьома факторами представлено у таблиці 2.

В остаточному варіанті (12 тверджень) ми отримали чітку внутрішню структуру методики, що складається з 3 шкал. До складу шкали «Довіра до себе» входять 6 тверджень: 1, 3, 5, 7, 10, 11. Склад першої шкали повністю відповідає оригіналу методики. До складу другої шкали «Довіра до інших людей» входять 3 твердження: 6, 8, 9. Склад третьої шкали «Довіра до світу» утворили 3 твердження: 2, 4, 12. Нумерація тверджень була змінена, але при цьому був збережений авторський порядок тверджень в методиці.

Були здійснені заходи перевірки надійності методики. Надійність шкал може бути відображена декількома показниками, один з яких – «рівень внутрішньої узгодженості». Внутрішня узгодженість визначається зв'язком кожного конкретного елемента шкали із загальним результатом, отже відображає міру гомогенності тверджень, що входять до складу однієї шкали. Для перевірки внутрішньої узгодженості ми застосовували коефіцієнт Кронбаха (пакет SPSS Statistics 26). Результати наведені у таблиці 3.

Показники критерію Кронбаха для перших двох шкал були визнані як достатні, що говорить про відносно високу цілісність та взаємопов'язаність тверджень, що входять до складу цих шкал. Однак, за критерієм альфа-Кронбаха по третій шкалі «Довіра до світу» ми отримали результат 0,44, що говорить про те, що склад даної шкали потребує додаткового уточнення. Потребує подальшого уточнення зміст певних тверджень, у нашому випадку – твердження 2 («Об'єкти та явища навколишнього світу мене мало хвилюють»). При визначенні рівня коефіцієнта Кронбаха враховувався склад шкал, кількість тверджень.

Для перевірки валідності шкал була обрана процедура визначення конвергентної валідності, що припускає аналіз коефіцієнтів кореляції авторської версії методики з іншими стандартизованими пси-

Таблиця 1

Внутрішня структура опитувальника (кількість тверджень – 15)

Твердження	Оригінальна методика	Факторні навантаження		
		Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
1. Я довіряю своєму вмінню будувати взаємини із близькими людьми	Довіра до себе	0,700	-0,018	0,251
2. Об'єкти та явища навколишнього світу мене мало хвилюють	Довіра до світу	-0,087	0,071	0,787
3. Більшість людей схильні допомагати іншим	Довіра до інших	0,326	0,110	0,528
4. Я довіряю своєму вмінню відрізнити «хороше» від «поганого»	Довіра до себе	0,797	0,023	0,001
5. Навколишній світ є для мене джерелом небезпеки	Довіра до світу	0,056	0,556	0,191
6. Я довіряю своєму вмінню орієнтуватися в критичній ситуації	Довіра до себе	0,736	0,155	0,120
7. Якщо не встежиш – люди скористаються твоєю перевагою	Довіра до інших	-0,056	0,698	-0,143
8. Людина за своєю природою схильна до співпраці	Довіра до інших	0,461	0,061	0,499
9. Я довіряю своєму вмінню прогнозувати вчинки інших людей	Довіра до себе	0,743	-0,117	-0,046
10. Варто бути дуже обережним, коли маєш справу з людьми	Довіра до інших	0,085	0,743	-0,133
11. Я намагаюся тісно взаємодіяти з навколишнім світом	Довіра до світу	0,352	-0,004	0,499
12. Ніхто не має наміру брати на себе відповідальність за те, що з тобою станеться, хоча бачать, до чого все йде	Довіра до інших	-0,070	0,667	0,124
13. Я довіряю своєму вмінню поступитися, якщо необхідно	Довіра до себе	0,570	0,028	0,163
14. Я довіряю своєму вмінню визнавати свої помилки	Довіра до себе	0,678	-0,023	0,204
15. Інші люди кажуть, що від навколишнього світу не слід очікувати чогось хорошого	Довіра до світу	0,032	0,561	0,145
Відсоток сумарної дисперсії (%)		26,6	15,2	8,3

Таблиця 2

Остаточна внутрішня структура адаптованого опитувальника (кількість тверджень – 12)

Твердження	Оригінальна методика	Факторні навантаження		
		Довіра до себе	Довіра до інших	Довіра до світу
1. Я довіряю своєму вмінню будувати взаємини із близькими людьми	Довіра до себе	0,747	-0,045	0,099
2. Об'єкти та явища навколишнього світу мене мало хвилюють	Довіра до світу	0,063	-0,168	0,683
3. Я довіряю своєму вмінню відрізнити «хороше» від «поганого»	Довіра до себе	0,794	0,058	-0,076
4. Навколишній світ є для мене джерелом небезпеки	Довіра до світу	0,088	0,322	0,647
5. Я довіряю своєму вмінню орієнтуватися в критичній ситуації	Довіра до себе	0,755	0,130	0,110
6. Якщо не встежиш – люди скористаються твоєю перевагою	Довіра до інших	-0,073	0,735	0,055
7. Я довіряю своєму вмінню прогнозувати вчинки інших людей	Довіра до себе	0,739	-0,041	-0,202
8. Варто бути дуже обережним, коли маєш справу з людьми	Довіра до інших	0,048	0,821	-0,019
9. Ніхто не має наміру брати на себе відповідальність за те, що з тобою станеться, хоча бачать, до чого все йде	Довіра до інших	-0,036	0,653	0,218
10. Я довіряю своєму вмінню поступитися, якщо необхідно	Довіра до себе	0,591	-0,081	0,243
11. Я довіряю своєму вмінню визнавати свої помилки	Довіра до себе	0,699	-0,090	0,137
12. Інші люди кажуть, що від навколишнього світу не слід очікувати чогось хорошого	Довіра до світу	0,039	0,333	0,593
Відсоток сумарної дисперсії (%)		26,8	18,1	9,5

Таблиця 3

Результати перевірки шкал україномовного варіанту на надійність-узгодженість

№	Шкала	Кількість тверджень	Коефіцієнт Кронбаха	Рівень	Твердження, що потребують корекції
1	Довіра до себе	6	0,82	високий	-
2	Довіра до інших	3	0,65	достатній	-
3	Довіра до світу	3	0,44	низький	2

ходіагностичними методиками, які вимірюють схожі за змістом психологічні явища. Для перевірки ми використали україномовні варіанти таких методик: «Методика діагностики міжособистісних відносин» (Т. Лірі) (показники скептицизму, залежності, конформізму); опитувальник «Шістнадцять особистісних факторів» (16 PF, Р. Кетелл) (фактор Q1 «Консерватизм – радикалізм»). Результати кореляційного аналізу наведені у таблиці 4.

Встановлено, що показники довіри не пов'язані з показниками залежності та консерватизму, отже це свідчить про те, що різні форми довіри позбавлені аспекту покірності, схильності поступатися, засуджувати себе за невдачі, пошуку опори у більш сильнішій особі (характеристики залежності), а також стійкості-мінливості поглядів, підозрливості до нових ідей та думок авторитетів, толерантності до незручностей, критичних установок (характеристики риси «консерватизм – радикалізм»).

Однак, показник рівня довіри до світу має обернений взаємозв'язок з показником скептицизму, що свідчить про те, що особи, які довіряють світу, не схильні критично оцінювати інших, проявляти сумніви та підозрливості, демонструвати відчужене ставлення до певних речей та закритість в контактах. Це дає підстави припустити, що довіра до світу проявляється у некритичній, відкритій позиції людини, у відсутності страхів та побоювань щодо ставлення інших осіб до них.

Показники рівня довіри до себе та довіри до інших мають прямий кореляційний зв'язок з показником рівня конформізму. Отже, ті особи, які довіряють собі та іншим, не схильні чинити опір думкам інших осіб, особливо групі, вони можуть проявляють тривогу, слухняність і навіть безпорадність у складних ситуаціях, демонструють готовність прислухатися до порад, проявляють довірливість у стосунках, можуть занадто захопитись певною особистістю, її поглядами. Це дає підстави охарактеризувати позицію осіб з високим рівнем довіри до себе та до інших як сприйнятливую, податливу, орієнтовану на партнера по взаємодії.

Обрані методики для перевірки валідності не дали можливість більш диференційовано розвести зміст шкал «Довіра до себе» та «Довіра до інших», отже робота в цьому напрямі буде продовжена у наших наступних дослідженнях.

На другому етапі дослідження була проведена стандартизація україномовного варіанту методики, на вибірці в 160 осіб. Вибірка була гомогенною за складом, брали участь виключно особи юнацького віку (18-25 р.), які навчаються в університеті. Для обрання засобу проведення стандартизації ми провели перевірку емпіричних даних на відповідність нормальному розподілу. Була використана процедура М. Плохинського, що враховує значення асиметрії, ексцесу та їх стандартні помилки. Описова статистика, отримана за трьома показниками методики, наведена у таблиці 5.

Таблиця 4

Результати перевірки конвергентної валідності

Методика	Показники	Показники україномовного варіанту методики		
		Довіра до себе	Довіра до інших	Довіра до світу
«Методика діагностики міжособистісних відносин» (Т. Лірі)	Рівень скептицизму	-0,21	-0,21	-0,27*
	Рівень залежності	-0,08	0,08	-0,09
	Рівень конформізму	0,34*	0,28*	0,09
«Шістнадцять особистісних факторів» (16 PF, Р. Кетелл)	Фактор Q ₁ «Консерватизм – радикалізм»	0,17	-0,14	-0,11

Примітка: * – значущість зв'язку при $p < 0,05$

Таблиця 5

Описова статистика за показниками авторської методики (N=160)

Показники описової статистики	Показники україномовного варіанту методики		
	Довіра до себе	Довіра до інших	Довіра до світу
Коефіцієнт асиметрії (А)	-1,0	0,56	-0,33
Стандартна помилка асиметрії (mА)	0,192	0,192	0,192
Коефіцієнт ексцесу (Е)	1,48	0,36	-0,30
Стандартна помилка ексцесу (mЕ)	0,381	0,381	0,381
Мінімальне значення	6	3	3
Максимальне значення	30	15	15
Середнє значення	23,40	7,33	10,65
Стандартне відхилення	4,31	2,39	2,31

Згідно з критерієм М. Плохинського, розподіл вважається нормальним, якщо показники асиметрії (А) та ексцесу (Е) не перевищують у 3 рази свою помилку (mА і mЕ). Як свідчать отримані результати, дані за шкалою «Довіра до себе» не відповідають нормальному розподілу (А=-1,0), оскільки мають виражену правосторонню (негативну) асиметрію. Це є індикатором переваги високих значень у розподілі даних. Невідповідність результатів за першою шкалою проявляється і за показником ексцесу, що говорить про надмірно загострений розподіл даних. Отже, внаслідок невідповідності даних першої шкали нормальному розподілу, нами було прийнято рішення формувати тестові норми за процедурою розподілу на квартилі. Низькому рівню результатів будуть відповідати значення, які нижче Q₁ (квартиль, що відокремлює зліва 25% всіх упорядкованих значень), високому рівню будуть належати індивідуальні значення, які перевищують Q₃ (квартиль, що зправа відокремлює 25% найбільших упорядкованих значень). Інші значення (які знаходяться між Q₁ та Q₃) будуть відповідати середньому рівню. У таблиці 6 представлені тестові норми, отримані на вибірці в 160 осіб.

На підставі проведених заходів була надана інтерпретація значень за шкалами методики «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко).

Шкала «Довіра до світу»:

Високі значення за шкалою свідчать про те, що людина позитивно сприймає навколишній світ, розуміє ціннісні установки людей, толерантно ставиться до існування різних патернів поведінки. Люди демонструють некритичну, відкриту позицію щодо подій у світі, не виявляють страхів та побоювань у контактах з іншими особами, зберігають стійкість та цілісність особистості при негативному впливі навколишнього світу.

Низькі значення за даною шкалою відображають обережну позицію особистості щодо навколишнього світу, який сприймається як джерело небезпеки, домінування негативних очікувань щодо світу, подій в ньому, і це заважає людині проявляти активність та ініціативність.

Шкала «Довіра до інших людей»:

Високі значення за шкалою свідчать про те, що людина здатна формувати стійкі позитивні відносини з іншими людьми, конструктивно взаємодіяти

з іншими в конкретних ситуаціях. Людина впевнена в інших людях, здатна покласти на них в процесі взаємодії. Позицію людини можна охарактеризувати як податливу, орієнтовану на партнера по взаємодії.

Низькі значення за шкалою відображають впевненість особистості в тому, що інші люди можуть скористатися її перевагами, використати її у власних цілях. Такі люди не схильні до співпраці, вони поводять себе дуже обережно, коли мають справу з іншими людьми, не готові враховувати думку партнера, проявляють нечутливість до поглядів інших.

Шкала «Довіра до себе»:

Високі значення за шкалою свідчать про те, що людина довіряє своїм відчуттям, переживанням, пам'яті, логічним висновкам. Такі особи переконані у власній компетентності, вірять в свої власні сили, значимість, цінність. Вони демонструють високий рівень самоприйняття, яке створює відчуття захисту, безпеки, дозволяє відкрито висловлювати свої почуття та думки, впевнено діяти, розраховуючи на розуміння та підтримку інших. Позицію особистості можна охарактеризувати як сприйнятливую по відношенню до власних потреб, цінностей та переконань, але при цьому достатньо податливу по відношенню до партнера по взаємодії.

Низькі значення за даним показником демонструють недовіру людини своєму вмінню будувати взаємини із близькими людьми, нездатність відрізнити «хороше» від «поганого». Людина демонструє невпевненість у своєму вмінню орієнтуватися в критичній ситуації, прогнозувати вчинки інших людей та визнавати власні помилки.

У перспективі планується продовжити заходи щодо валідації шкал методики, перевірки надійності-стійкості за процедурою ретесту, узгодження змісту шкали «Довіра до світу» для збільшення рівня надійності-узгодженості тверджень. Планується провести стандартизацію шкал методики на вибірках інших вікових груп.

Висновки. Здійснений переклад методики «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко) на українську мову. Текст методики скорочений до 12 тверджень, але при цьому збережена оригінальна структура опитувальника. Україномовний варіант методики містить 3 шкали: «Довіра до себе» (6 тверджень), «Довіра до інших» (3 твердження), «Довіра до світу» (3 твердження). Проведена валідація шкал опитувальника дозволила уточнити її зміст, внести уточнення у текст інтерпретації шкал. Визна-

Таблиця 6

Тестові норми за шкалами «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (україномовний варіант)

Шкали			Рівень індивідуального результату
Довіра до себе	Довіра до інших людей	Довіра до світу	
0-21	0-5	0-8	Низький
22-26	6-8	9-12	Середній
≥27	≥9	≥13	Високий

чені тестові норми на вибірці осіб юнацького віку дозволяють використовувати методику під час психодіагностичного обстеження студентів.

«Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко)

Інструкція: Уважно прочитайте твердження і оцініть ступінь своєї згоди/незгоди з кожним з них.

Твердження	Не вірно	Скоріше не вірно	Складно визначити	Скоріше вірно	Вірно
1. Я довіряю своєму вмінню будувати взаємини із близькими людьми					
2. Об'єкти та явища навколишнього світу мене мало хвилюють					
3. Я довіряю своєму вмінню відрізнити «хороше» від «поганого»					
4. Навколишній світ є для мене джерелом небезпеки					
5. Я довіряю своєму вмінню орієнтуватися в критичній ситуації					
6. Якщо не встежиш – люди скористаються твоєю перевагою					
7. Я довіряю своєму вмінню прогнозувати вчинки інших людей					
8. Варто бути дуже обережним, коли маєш справу з людьми					
9. Ніхто не має наміру брати на себе відповідальність за те, що з тобою станеться, хоча бачать, до чого все йде					
10. Я довіряю своєму вмінню поступитися, якщо необхідно					
11. Я довіряю своєму вмінню визнавати свої помилки					
12. Інші люди кажуть, що від навколишнього світу не слід очікувати чогось хорошого					

Ключ: підраховується сума набраних балів за кожною шкалою з урахуванням того, що за твердження 1, 3, 5, 7, 10, 11 бали нараховуються за пряму шкалою, а твердження 2, 4, 6, 8, 9, 12 – за зворотною шкалою.

Пряма шкала: «не вірно» – 1 бал, «скоріше не вірно» – 2 бали, «складно визначити» – 3 бали, «скоріше вірно» – 4 бали, «вірно» – 5 балів.

Зворотна шкала: «не вірно» – 5 балів, «скоріше не вірно» – 4 бали, «складно визначити» – 3 бали, «скоріше вірно» – 2 бали, «вірно» – 1 бал.

Шкала «Довіра до світу» – 2, 4, 12.

Шкала «Довіра до інших людей» – 6, 8, 9.

Шкала «Довіра до себе» – 1, 3, 5, 7, 10, 11.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Агапченко І.В. Дослідження категорії довіри у міждисциплінарному підході. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2018. Том 23. Випуск 1 (47). С. 13-25.
- Крива Н.Л. Проблема довіри в сучасній психології. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №5. С. 128-132.
- Лисенко Д.П. Довіра як соціально-психологічний феномен. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №3. С.123-126. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2018/26.pdf
- Петренко В.В. Довіра молоді до ЗМІ у період військових дій в Україні. *Theoretical methods and improvement of science. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference Bordeaux, France (December 12 – 14, 2022)*. 2022. С. 283-286.
- Савченко О., Кузнецов К. Довіра як компонент економічної поведінки особистості. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи: зб. матер. Міжнародної науково-практичної конференції: 7 квітня 2020 р.* К.: Університет ДФС України, 2020. С. 306-308.
- Шевченко С.В. Психологічні особливості довіри до себе у майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2018. 260 с.
- Чайка Г.В. Довіра як ключовий компонент психічного здоров'я. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія Психологія*. 2022. Т. 33 (72) № 1. С. 31-36. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.1/05>.
- Ericson E.H. Identity: youth and crisis. N.Y.: W.W. Norton and company, 1994. 336 p.
- Savchenko O., Kuznetsov K. Trust to onlain education. URL: http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/savchenko_olena_2020.pdf
- Epstein S. constructive Thinking. The key to emotional intelligence. London: Westport, Connecticut, 1998. 285 p.